

Franciszek Sikora
(Kraków)

W sprawie badań nad sygnatariuszami konfederacji Spytka z Melsztyna z 1439 roku

Akt konfederacji doczekał się tylko jednego wydania. Opublikował go w 1887 r. Antoni Prochaska jako dodatek do rozprawy o konfederacji Spytka z Melsztyna¹. Dokument został wydany z oryginału odnalezionego w Petersburgu przez Jana Ohryzkę, wydawcę *Volumina legum*, który zamieścił tylko jego fragmenty². A. Lewicki w drugim tomie wydawnictwa *Codex epistolaris saeculi decimi quinti* przedrukował tekst A. Prochaski z jego odczytami i błędami, dodając od siebie nowe drobne błędy. Przy zamieszczonym tam akcie konfederacji nie napisał tego, co sprawia wrażenie, jak gdyby było to drugie jego wydanie, a nie zwyczajny przedruk. W powtórzonym za A. Prochaską opisie oryginału A. Lewicki opuścił po Krzyż słowo kawalerski, zamienił „również z XV w.” na „i późniejszą”, „M. L w Petersburgu” na „Metryki Litewskiej”. Dodał też zdanie o druku fragmentu tekstu w *Volumina legum*, t. I, p. 141 niedokładnie: „z oryginału tego samego w Prochaski, *Konfederacja...*”. Również ten zapis sugeruje, że jego tekst to nowe wydanie. Dopiero Sobiesław Szybkowski zwrócił uwagę, że tekst A. Lewickiego to zwykle powtórzenie wydanego przez A. Prochaskę aktu konfederacji³.

Do tej pory czterokrotnie zajmowano się całym spisem konfederatów w różnych aspektach, ale zaprezentowane tam ustalenia odbiegają jeszcze daleko od wyczerpującego opisanie wszystkich uczestników konfederacji Spytka z Melsztyna. Najpierw sporo uwagi poświęcił im A. Prochaska. Wprowadził jednak nieco zamieszania.

¹ A. Prochaska, *Konfederacja Spytka z Melsztyna*, Lwów 1887, s. 84–89.

² *Volumina legum*, t. I, wyd. J. Ohryzko, Petersburg 1859, s. 141.

³ S. Szybkowski, *Ród Cielepałów. Studium genealogiczne*, Gdańsk 1999, s. 237.

Na przykład przydomek Birowo Marcina pochodzącego z Przybenic uznał za miejscowość, pisząc o Marcynie z Birowy, zniekształcał też nazwy miejscowe. Ciekawie pisał o konfederatach Feliks Kiryk, głównie jednak o tych, którzy osiągnęli urzędy, gdyż to był jeden z elementów analizowanej przez niego polityki wewnętrznej Kazimierza Jagiellończyka⁴. Osobny artykuł poświęcili konfederatom Jerzy Sperka i Bożena Czwojdrak, w którym sporo miejsca zajęła analiza składu osobowego uczestników konfederacji, nie ustrzegli się jednak wielu błędów. Wyniki swoich badań przedstawili w dziewięciu obszernych punktach⁵. Ostatnio ukazał się artykuł J. Olszówki, który „stanowi streszczenie części ustaleń pracy magisterskiej” poświęconej prozopografii listy uczestników konfederacji⁶. Autorka zamieściła nawet zweryfikowaną listę sygnatariuszy konfederacji Spytka z Melsztyna, na której, o dziwo, figuruje 164 zamiast 169 pozycji, po uwzględnieniu Moniaczkowskiego jako „oddzielonego od Klemensa z Kłaja konfederata”. Po dochodzeniu okazało się, że brak osobnych numerów dla pięciu sygnatariuszy to wynik opatrywania jednym numerem tych konfederatów, którzy byli wymienieni obok siebie, gdy pisali się z tej samej miejscowości i zostali uznani za braci — na przykład nr 105 Jan i Bartosz z Ogrodzieńca, choć pisarz oryginału nie zaznaczał pokrewieństw pomiędzy konfederatami. Dzierśław Włostowski miał w akcie tytuł starosty generalnego podolskiego, a nie starosty generalnego Rusi (nr 7). Z Kociny pisał się natomiast Mikołaj Synowiec (nr 92), a nie Bartosz (nr 94), który pisał się z Gór⁷.

Osobno trzeba tu wymienić pracę Anny Sochackiej nazwaną słusznie „kamieniem milowym w badaniach nad konfederacją Spytka z Melsztyna”, która jako pierwsza oddzieliła kontekst husycki od politycznych celów wystąpienia Melsztyńskiego⁸. Nie omawiam tu

⁴ F. Kiryk, *Jakub z Dębna na tle wewnętrznej i zagranicznej polityki Kazimierza Jagiellończyka*, Wrocław 1967, s. 10–22.

⁵ J. Sperka, B. Czwojdrak, *Konfederaci Spytka z Melsztyna z roku 1439*, w: *Król a prawo stanów do oporu*, red. M. Markiewicz, E. Opaliński, R. Skowron, Kraków 2010, s. 89–104.

⁶ J. Olszówka, *Kilka wniosków ze studium prosopograficznego uczestników konfederacji Spytka z Melsztyna*, w: *Scientia et fidelitate. Księga pamiątkowa Ewy i Czesława Deptułów profesorów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. T. Panfil, Lublin 2013, s. 737–754.

⁷ *Ibidem*, s. 752–754.

⁸ A. Sochacka, *Konfederacja Spytka z Melsztyna z 1439 r. Rozgrywka polityczna czy ruch szlachecki*, „Rocznik Lubelski” 1973, t. XVI, s. 41–62; J. Sperka, B. Czwojdrak, *Konfederaci Spytka z Melsztyna*, s. 91.

jednak bliżej wyników jej badań, ponieważ zajmuję się wykazaniem na przykładach, jak potrzebne są szczegółowe badania nad uczestnikami konfederacji.

Sporo danych można znaleźć w literaturze historycznej o pojedynczych konfederatach lub o ich grupach należących do posiadającego osobne opracowanie danego rodu. Dla przykładu wymienić tu można prace Jana Wroniszewskiego o rodzie Rawiczów⁹ czy Bronisława Nowaka o rodzie Porajów¹⁰. W sumie ten autor doliczył się wśród konfederatów aż dziesięciu Porajów, przy zaledwie czterech stwierdzonych przez J. Olszówkę¹¹. W jej wykazie pod numerem 72 figuruje Dobiesław z jakiejś wsi o nazwie *Pawsi*. W wydaniu jest zapis *Dobeslaus de Pawsycze*. B. Nowak słusznie zidentyfikował tę wieś jako Pałuszyce nad Dunajcem, w których zamieszkiwała rodzina Pałuskich herbu Poraj¹². Nie przekonują jednak jego uwagi, jakoby Mikołaj i Jan *de Rządow* pochodzili z Rzędowic w parafii Koniusza, gdy w parafii Koniemłoty leży szlachecka wieś Rzędów. Sprawa ta wymaga dalszych pogłębionych badań. Konfederatów sprawujących urzędy znajdziemy przede wszystkim w *Polskim słowniku biograficznym*, a także w *Słowniku historyczno-geograficznym województwa krakowskiego w średniowieczu*, o ile zostali prawidłowo przypisani danym miejscowościom. Bywało bowiem, że dany rycerz używał nazwiska urobionego od miejscowości, której już nie posiadał. O konfederatach można się dowiedzieć ciekawych rzeczy także z innych prac historycznych. Ostatnio S. Szybkowski poświęcił wiele uwag dwóm z nich: Jakubowi Baranowskiemu z Baranowa i Janowi z Krzepic, które ten dzierżył jako tenutariusz¹³. Nadal jednak brak opracowania obejmującego wszystkich konfederatów. Różne zestawienia i obliczenia przy dotychczas tylko częściowej analizie składu osobowego konfederacji

⁹ J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów. Współrodowcy Warszawiców i Grotowiców*, Toruń 1994, s. 141.

¹⁰ B. Nowak, *Ród Porajów w Małopolsce w średniowieczu*, Kraków 2009, s. 335, 336.

¹¹ J. Olszówka, *Kilka wniosków*, s. 743.

¹² B. Nowak, *Ród Porajów*, s. 430–432.

¹³ S. Szybkowski, *Starostowie starostw grodzkich Szerokiej Wielkopolski w latach 1434–1438*, „*Studia z Dziejów Średniowiecza*” 2014, t. XVIII, s. 272–274. Dodać tu można do tej prawidłowej identyfikacji, że Jan został wpisany do aktu konfederacji bez tytułu starosty krzepickiego jako Jan z Krzepic. Tak też wystąpił 27 XII 1439 r. w sprawie z Jaksanem z Żelaznej jako Jan z Krzepic starosta, a 31 grudnia tego roku w tej samej sprawie z Jaksanem jako *dominus Johannes de Krzepyce*, zob. Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), *Acta Castrensia Cracoviensia* (dalej: *Castr. Crac.*), ks. 6, s. 324, 331).

czasem mają przybliżoną wartość, a najczęściej wprowadzają zamieszanie i błędy.

W niniejszym artykule w aneksie zamieszczam przede wszystkim tekst aktu konfederacji Spytka z Melsztyna wystawionego 3 V 1439 r. w Nowym Mieście Korczynie, wydany z oryginału przechowywanego w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie¹⁴. Prawidłowe odczyty pozwoliły wydobyć z niebytu kilku rycerzy dzięki prawidłowej identyfikacji miejscowości, z których się pisali. Udało się też skorygować liczbę konfederatów, których było stu siedemdziesięciu. Poniższe uwagi mają też na celu uzasadnienie postulatu pilnego pełnego opracowania konfederacji, szczególnie z naciskiem na jej sygnatariuszy. Chodzi tu przede wszystkim o możliwie prawidłową identyfikację wszystkich osób i miejscowości, z których się one pisały, przynależności rodowej, pokrewieństw i powinowactw, wzajemnych powiązań, kariery i dalszych losów. Takie opracowanie dostarczy wiele cennego materiału do badań nad konfederacją na wielu płaszczyznach. Wręcz frapującym przykładem może tu być osoba Stanisława Ćwikły z Konina, podwójnego konfederata współpracującego z Janem Głowaczem Oleśnickim, starostą krakowskim, o czym dokładniej niżej. Przedstawione poniżej uwagi ilustrują też, jak brak takiego opracowania prowadzi nawet na manowce w różnych ustaleniach literatury historycznej, w której nie tylko powiela się błędy, ale beztrąsko tworzy się nowe, co niewątpliwie zaciemnia istotę konfederacji Spytka z Melsztyna.

Pisarz oryginału kilkakrotnie zapisał imię danego konfederata, następnie nazwisko lub przezwisko, jeśli podawał je zgłaszający akces, a następnie miejscowość, z której pochodził. W licznych natomiast przypadkach zapisał imię i nazwisko urobione od wsi, z której pisał się konfederat, a w zdecydowanej większości przypadków odnotował imię i miejscowość. W pierwszej grupie zostało wymienionych jedenastu konfederatów: Abraham Czarny (*Niger*) z Goszyc, Mikołaj Wroch z Wojsławic, Mikołaj Czajka z Oleśnicy, Jan Siemiech (*Zenych*) z Marcinowic, Mikołaj Synowiec z Kociny, Jan Kruszyna z Galowa, Stanisław Ćwikła z Konina (czyli Kunina), Wincenty *Imber* z Kizowa, Mikołaj Ciecierad z Chwałkowa (*de Falkow*), Piotr Polak z Lichwina i Stanisław Czarny z Pietrzykowa. W trzech przypadkach

¹⁴ Do oryginału dotarłem dzięki życzliwości dr. hab. Janusza Grabowskiego i dr. Waldemara Bukowskiego, za co składam obydwu Panom najserdeczniejsze podziękowanie.

w wydanym dokumencie figurują oddzieleni przecinkami konfederaci w całym innej konfiguracji: *Johannes de Zaryschyn Cowalowsky, Clemens de Clay Monyaczkowski, Nicolaus de Wloschynow Otluczony*.

Jan z Zaryszyna Kowalowski to jedna osoba, choć pisarz przydał mu nietypowo nazwisko po miejscowości, z której się pisał. Pieczętował się herbem Ossoria. W 1433 r. został poświadczony jako *Johannes filius Cowalowsky de Zaryszyn*¹⁵. Nazwisko przejął po ojcu Bernardzie, który co prawda pochodził z Kowalowa, dziedziczył w tej wsi w latach 1392–1400, ale nadal pisał się z niej i przyjął nazwisko Kowalowski, które przejął jego syn Jan, dziedzic Boczkowic i Zaryszyna w powiecie książkim¹⁶. Czasem nawet spotkać można w księgach sądowych zapis *Johannes de Cowalowski*¹⁷. Ojciec był komornikiem podsędka krakowskiego w latach 1418–1420, podobnie jego syn piastował ten urząd w 1437 r. i w latach 1443–1449¹⁸. Jan występował w źródłach do 1464 r. W 1434 r. był pełnomocnikiem procesowym późniejszego konfederata Tomasza z Sancygniowa¹⁹. Miał krewkie usposobienie. W 1441 r. Andrzej, kmieć z Książa Małego, oskarżył go o zadanie mu ośmiu ran krwawych i dwóch sinych. Kmieć miał stawić woźnego, aby zeznał, czy widział te rany, ale nie stawił i opuścił sąd, dlatego jego skarga została oddalona. W 1445 r. Jan z Kowalowa i Stanisław z Rudna, komornicy sądowi ziemscy krakowscy, oskarżyli urodzoną Małgorzatę z Drwini (w części Kmitów), żonę Przdpełka Mościca z Koźmina Wielkiego, ponieważ pozwała ich na wiec z powodu ich bezprawnego wyroku z nałożeniem na nią kar. Sąd stanął prawnie po stronie komorników²⁰. Zapiska ta dowodzi, że praca komornika wcale do łatwych nie należała. Kowalowski był w kontakcie z konfederatem Mikołajem Morawcem, który w 1448 r. ustanowił go obrońcą sądowym w jego sporze ze Stanisławem z Wielkanocy²¹. W 1458 r. zgłosił do akt nietypowy zapis. Wyzначzył drugiej żonie Elżbiecie, córce Pawła Dąbrowskiego, sto grzywien posagu, sto sześćdziesiąt grzywien wiana, dwa lepsze konie, sześć wołów, połowę bydła i połowę trzody oraz staw w Boczkowicach

¹⁵ ANK, Castr. Crac., ks. 4, s. 848.

¹⁶ SHGK, cz. 3, s. 71–74.

¹⁷ Np.: ANK, Acta Terrestria Cracoviensia (dalej: Terr. Crac.), ks. 258, s. 138–139.

¹⁸ K. Fedorowicz, *Dostojnicy i urzędnicy świeccy województwa krakowskiego w latach 1374–1506*, „Archiwum Komisji Historycznej” 1898, t. VIII, s. 80; SHGK, cz. 3, s. 73, 74.

¹⁹ ANK, Terr. Crac., ks. 197, s. 360.

²⁰ *Ibidem*, ks. 198, s. 271.

²¹ *Ibidem*, ks. 256, s. 166; ks. 257, s. 279.

przed karczmą. Oprawę zabezpieczył na całej swojej dziedzinie w Zaryszynie z zastrzeżeniem, że każdego roku będzie pobierał jedną grzywnę ze sprzedawanych gajów. Skasował też poprzedni zapis w sprawie posagu i wiana. Całą tę zapiskę jednak później skreślono, ponieważ w 1463 r. ponowił zapis ogólnie na dobrach, ale już bez dodatków²². Kowalowski skrzętnie gromadził dobra ziemskie, ponieważ miał sporo dzieci z dwóch małżeństw²³.

Czy Klemens z Kłaja Moniaczkowski to też jedna osoba? Klemens z Kłaja jest dobrze rozpoznany. Dotyczący go materiał został zebrany w haśle Kłaj w *Słowniku historyczno-geograficznym województwa krakowskiego w średniowieczu*²⁴. W pierwszych latach działalności nie pisał się z Kłaja. Od 1415 r. był na służbie u króla Władysława Jagiełły, najpierw jako jego klient (*cliens regis*), następnie jako jego dworzanin (*familiaris regis*) lub posłaniec (*cursor*), a wreszcie pokojowiec (*cubicularius*). Występował jako Klimek lub Klemens, odnotowywany najczęściej w *Podwodach kazimierskich 1407–1432*. W indeksie do tego źródła wyróżniono jednak dwie różne osoby Klemensa: pokojowca królewskiego i posłańca Klimka²⁵. Uznano bowiem, że są to różne imiona, a na dodatek miała to potwierdzać jedyna zapiska z 1417 r.: do Niepołomic na polecenie wielkorządcy przez Klemensa z Łągiewnik w trzy konie wysłano 40 kop chleba²⁶. O utożsamieniu Klemensa i Klimka przesadzają zapiski z akt grodzkich krakowskich. W 1420 r. Stanisław, syn Ogorzałka z Krakowa, oskarżył o bezprawne zabranie mu w mieście królewskim (*in civitate regali*) przez Klemensa, posłańca króla, dwudziestu pięciu grzywien, sakwy, pasa, tuniki, czapki i futra sobolowego²⁷. Z kolei w 1421 r. Klemens, pokojowiec króla, pozywał Piotra, posłańca królewskiego. Tego też roku Klemens z Kłaja, pokojowiec i posłaniec króla (*cubicularius domini Regis et cursor*), zobowiązał się pod karą XV zapłacić osiem grzywien Żydowi krakowskiemu Szaleńcowi²⁸. W latach 1424–1428 był pozywany przez mieszczan i przekupki krakowskie, głównie o pobrane towary. Na

²² *Ibidem*, ks. 258, s. 138, 139, 253–255.

²³ SHGK, cz. 3, s. 283, 284.

²⁴ *Ibidem*, cz. 2, s. 558–561.

²⁵ *Podwody kazimierskie 1407–1432*, wyd. S. Krzyżanowski, „Archiwum Komisji Historycznej” 1909–1911, t. XI, s. 392–465.

²⁶ *Podwody kazimierskie*, s. 407. Tę zapiskę W. Bukowski słusznie łączy z Łągiewnikami przy Krakowie, a Klemensa uznaje za kmiecia, SHGK, cz. 3, s. 796.

²⁷ ANK, Castr. Crac., ks. 1, s. 275; SP, t. II, nr 1744.

²⁸ ANK, Castr. Crac., ks. 1, s. 479, 533.

przykład w 1424 r. Zawisza z Kłoniszowa miał przysięgać przeciw posłańcowi Klimkowi, że wzięł od Zawiszy i jego żony Elżbiety wina za dwie grzywny, gdy wyruszał na wojnę²⁹. Klimek odbywał liczne podróże z listami królewskimi między innymi na Węgry, do Prus i do Wrocławia.

Przed 1418 r. Klemens uzyskał od króla szlachectwo i herb Pogonia. Dopiero od 1420 r. pisał się z królewskiego Kłaja, który należał do podrzęstwa niepołomskiego. W tej wsi nabył dziedziczne sołectwo. Za wierną służbę uzyskał od króla zapisy na Łęcznej w ziemi lubelskiej. W 1439 r. odstąpił tę tenutę niejakiemu Stanisławowi, ale już w 1444 r. uzyskał zapis od króla na Pierzchowcu. Jego żona Anna pochodziła z Kłoniszowa w ziemi sieradzkiej. 30 I 1433 r. szlachetni Klimek z Kłaja i podrzędczy w Niepołomicach (przyszły konfederat) Piotr Lucjanowski i (przyszły konfederat) Prandota Gałka młodszy z Gór poręczali za Jana Giemzę z Wiślicy, że ten zapisze żonie Dorocie sześćdziesiąt grzywien z racji wiana w aktach ziemskich krakowskich. 27 lutego tego roku Klemens jako *viceprocurator de Nyepolomicze heres de Clay* wyznaczył żonie Annie, siostrze Zawiszy z Kłoniszowa, 130 grzywien posagu i wiana na wsi Łęcznej w powiecie lubelskim. Zapis ten miał potwierdzić przed królem w Wiślicy lub Nowym Mieście Korczynie, ponieważ była to wieś królewska³⁰. Zatem Klemens został nawet poświadczony jako podrzędczy niepołomicki. Do tego podrzęstwa należały wsie Kłaj i Pierzchowiec. Nazwisko Moniaczkowski zostało urobione od nazwy wsi Moniaczkowice (dziś Muniaczkowice). Ani z tym nazwiskiem, ani z tą wsią Klemens z Kłaja nigdy nie miał nic wspólnego. W pierwszych latach swojej służby na dworze Władysława Jagiełły nie należał nawet do stanu szlacheckiego. Pochodził być może z Litwy.

Świeżo ukazał się kolejny zeszyt *Słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w średniowieczu*, w którym znalazło się opracowane przez Karola Nabiałka hasło Moniaczkowice³¹. Autor ten zebrał obfity materiał dotyczący dziedziców tej wsi, począwszy od 1381 r. W czasach konfederacji w Moniaczkowicach dziedziczyło i pisało się z tej wsi trzech synów Dziwisza pieczętujących się herbem Szreniawa: Mikołaj (1417–1460), Przybek (1421–1460) i Jan (1435–1459). Według K. Nabiałka konfederatem mógł być najstarszy

²⁹ *Ibidem*, ks. 1, s. 283, 237; ks. 2, s. 299, 319, 326, 336; ks. 3, s. 31, 39, 51.

³⁰ *Ibidem*, ks. 4, s. 857, 876.

³¹ SHGK, cz. 4, s. 827–839.

z braci Mikołaj, gdyż on najwcześniej używał nazwiska Moniaczkowski³². Domysł K. Nabiałka można wesprzeć już konkretnymi przesłankami. Parę lat przed konfederacją Mikołaj z Moniczkowic miał kontakt z innym późniejszym konfederatem Mikołajem ze Strzelec Wielkich herbu Ostoja, który pożyczał mu niewielkie sumy pieniędzy. W 1437 r. Mikołaj z Moniaczkowic oprowił żonie Małgorzacie, córce Piotra ze Strzelec, pięćdziesiąt grzywien posagu i pięćdziesiąt grzywien wiana na połowie dóbr w Moniaczkowicach³³. Piotr ze Strzelec był ojcem konfederata Mikołaja. Może to wskazywać na Mikołaja Moniaczkowskiego jako konfederata, który w 1439 r. wraz ze szwagrem wyruszył do Nowego Miasta Korczyna, aby przystąpić do konfederacji Spytka z Melsztyna. Żaden z trzech Moniaczkowskich nie osiągnął jakiegoś urzędu. W wydanym dokumencie po Klemensie z Kłaja powinien być przecinek. W ten sposób lista konfederatów wzbogaciła się o kolejnego (czyli sto sześćdziesiątego dziewiątego) uczestnika, którym był nienazwany imieniem Moniaczkowski. Tego konfederata uwzględniła tylko J. Olszówka w swoich rozważaniach prozopograficznych, wykorzystując dane ze *Słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w średniowieczu*³⁴.

Pod koniec listy konfederatów został wymieniony *Nicolaus de Wloschynow Otluczony*. Trudna do identyfikowania jest wieś o tej nazwie, natomiast przezwisko Otluczony pojawia się wielokrotnie w źródłach krakowskich. Przydawano je tylko dwóm osobom: Mikołajowi i Pawłowi. Obydwaj byli poświadczeni od 1442 r. Paweł zmarł w 1470 r., a Mikołaj krótko po 1475 r. Od pierwszych wystąpień pisali się z Krzeciesek albo ongiś z Krzeciesek, a Mikołaj ani razu z Włoszynowa. Pawłowi Jan Długosz przydał herb Rola. Nazwę tej wsi zapisywano: *Krzanczczin* 1442, *Krzaczecz* 1448, *Cranczesch* 1451, *Krzaczeszky* 1461, *Krzaczeszky* 1467, *Crzaczeshky*, *Crzanczeszky* 1470, *Krachiezky* 1475³⁵. Wsi o nazwie Krzeciecki nie było w Małopolsce. Jednak przytoczone wyżej zapisy nazwy tej wsi są identyczne z zapisami nazwy wsi, która od XIX w. nosi nazwę Kręciszki. Dla przykładu wymieniam tu kilka z nich: *Crzanczesky*, *Cranceszki*,

³² *Ibidem*, s. 827–830, 838–839, przyp. 5.

³³ ANK, Terr. Crac., ks. 197, s. 604; SHGK, cz. 4, s. 831.

³⁴ J. Olszówka, *Kilka wniosków*, s. 739.

³⁵ ANK, Terr. Crac., ks. 12, s. 15; ks. 13, s. 193; ks. 14, s. 40; Castr. Crac., ks. 15, s. 440; ks. 18, s. 75; ks. 19, s. 81, 253; ks. 20, s. 58, 218.

*Cranceszki, Crancesky, Krzczesky, Cranceszky*³⁶. Nie ulega wątpliwości, że chodzi tu o tę samą wieś, a zatem Mikołaj i Paweł Otluczenni pochodzili z wsi Krzczeski zwanej później Kręciszki, położonej w województwie łęczyckim i powiecie orłowskim. Byli rówieśnikami i najpewniej braćmi, skoro mieli to samo przezwisko, które zapewne przejęli po ojcu. Nigdy jednak przy ich imionach nie pojawił się zapis *de Włoszynow*, a zatem nie pochodzili z Włoszynowa. Powyższe uwagi wskazują, że połączono w jeden zapisy dokumentu dotyczące dwóch osób: Mikołaja z Włoszynowa i Otluczonego, nie dając przecinka. W tej sytuacji Otluczonego bez imienia należy uznać za konfederata różnego od konfederata Mikołaja z Włoszynowa. Mikołaj i Paweł Otluczenni musieli wcześniej opuścić rodzinne strony, skoro Tadeusz Nowak nie zna ich po przebadaniu spraw własności ziemskiej w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły i szczegółowym zestawieniu wiadomości źródłowych dotyczących rodzin dziedziczących w Kręciszkach³⁷. W 1442 r. Anna, córka Jerzego z Biernaszowic, dała swemu mężowi Mikołajowi Otluczonemu z Krzczesek swoją trzecią część dóbr ojczystych w Biernaszowicach i trzecią część posagu na Sułowie. Zznała też, że jej mąż Mikołaj Otluczony wprowadził do Sułowa dwadzieścia sztuk bydła rogatego i siedem koni. Obecnie rezygnuje na jego rzecz z bydła i koni oraz należących do niej rzeczy ruchomych i nieruchomych. Z kolei bracia Piotr i Mikołaj z Sułowa poświadczali, że Mikołaj Otluczony własnymi pieniędzmi w wysokości dziesięciu grzywien wyposażył ich siostrę Elżbietę, które zapisali mu na dobrach w Sułowie. Wnet wpisano do księgi ziemskiej zapiskę, że sąd wydał Otluczonemu dwa dokumenty: jeden w sprawie zapisu przez żonę Annę trzeciej części dóbr, drugi dotyczący zapisu pasierbów w sprawie dziesięciu grzywien³⁸. Ta ostatnia zapiska świadczy o tym, że jeśli wówczas mogło być w niej zapisane tylko samo przezwisko *Othluczonii*, to równie dobrze noszący je mógł w ten sposób być zapisany w akcie konfederacji Spytka z Melsztyna. Podobnie przez Jana Długosza, opisującego wieś Proszowice, jako jeden

³⁶ S. Kozierowski, *Badanie nazw topograficznych na obszarze dawnej wschodniej Wielkopolski*, cz. 1–2, Poznań 1920, s. 204; S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. 1, Łódź 1966, s. 146, 147.

³⁷ T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003, s. wg indeksu na s. 598.

³⁸ ANK, Terr. Crac., ks. 12 s. 15, 16, 24.

z dziedziców został wymieniony *Otthluczony de armis vocatis Rolya*³⁹. Odtąd Mikołaj często pisał się z Sułowa, zwłaszcza gdy pełnił urząd podczaszego dworu królewskiego, którym był w latach 1451–1465⁴⁰. Z urzędu zrezygnował zapewne z powodu podeszłego wieku i niczego się nie dorobił. Był tu przybyszem. Ożenił się ze wspomnianą Anną z Biernaszowic, która była już wdową po Janie z Sułowa i miała dorosłe dzieci z pierwszego małżeństwa. W 1447 r. Anna zobowiązała się oddać siostrze Dorocie, wdowie po Piotrze Cebulce, czterdzieści dwie grzywny, a następnie siostry podzieliły po połowie Biernaszowice, a później w 1462 r. Anna sprzedała za dwieście grzywien, futro podbite lisimi skórkami i szesnaście łokci haraszu bratankowi Jerzemu Biernaszowskiemu dwie części swojej części w Biernaszowicach, dała zaś trzecią część całej swojej części w tej wsi *filiastro suo zelo amatis*. Z kolei Jerzy zobowiązał się zapłacić piętnaście grzywien jej mężowi Mikołajowi Otłuczonemu i dać Annie futro podbite lisami⁴¹. W 1474 r. Mikołaj Otłuczony *de Krzaczesky* ugodził się z pasierbami w ten sposób, że dostał w dożywocie dwór z wszystkimi przynależnościami, tak jak go trzymał za życia Anny, który ze wszystkim wróci do nich po jego śmierci. Zezwolili mu też korzystać z lasów na opał i cele budowlane bez prawa sprzedaży drewna, ale miał im zwrócić pół łanu kmiecego i pod zakładem czterdziestu grzywien skasować zapis w sprawie trzeciej części dóbr w Sułowie od matki pasierbów. Po jego śmierci koń, na którym jeździł za życia, miał zostać oddany kościołowi, w którym Mikołaj będzie pochowany. Jednak w 1475 r. Otłuczony rzekł się na rzecz pasierbów Piotra i Mikołaja z Sułowa trzeciej części dóbr w Sułowie zapisanych mu przez ich zmarłą matkę Annę w zamian za wypłacanie mu pod karą XV półtorej grzywny dożywocia na każdego św. Marcina. Otłuczony pod zakładem stu grzywien powinien skasować wszystkie zapisy od żony Anny. Mógł zebrać sobie wysiane zboże ozime i jare. Po jego śmierci ugoda nie będzie mieć mocy prawnej. Już tego roku wniósł o karę XV przeciw pasierbom, gdyż nie zapłacili mu pieniędzy, czyli półtorej grzywny. Dopiero 29 grudnia tego roku zeznał, że dostał od nich te pieniądze⁴².

³⁹ J. Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. I, Cracoviae 1863, s. 70, 71.

⁴⁰ *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, opr. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziela, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, Kórnik 1992, s. 102; K. Fedorowicz, *Dostojnicy*, s. 243.

⁴¹ ANK, Terr. Crac., ks. 13, s. 71; ks. 15, s. 264, 265.

⁴² *Ibidem*, ks. 20, s. 58, 59, 218, 251; SP, t. II, nr 4125.

Paweł Otłuczony był najpewniej bratem Mikołaja. Również osiedlił się w powiecie szczyrzyckim. W 1448 r. Stanisław z Kawca zastawił Pawłowi Otłuczonemu z Krzeciesek za osiemdziesiąt grzywien dziedzinę Grabie, którą Stanisław trzymał z racji posagu żony Małgorzaty. Paweł ożenił się z nieznaną bliżej Barbarą, raz nazwaną błędnie w 1448 r. Katarzyną. Najpierw brał w posiadanie zastawy, a później powoli nabywał niewielkie dobra ziemskie, co dobrze ilustruje materiał zebrany w haśle Kawec⁴³. Zmarł w 1470 r.⁴⁴ Ciekawy jest tu fakt, że przez jakiś czas trzymał dobra we wsi Proszowice, a jego córka Zofia została żoną Stanisława ze wsi Proszowice (czyli Proszówki). Z tej wsi pochodził konfederat Klemens. Sądzę, że dzięki niemu Otłuczoni osiedlili się w powiecie szczyrzyckim. Nie da się jednoznacznie stwierdzić, który z braci Otłuczonych był konfederatem. Jeden z nich powiększa liczbę konfederatów do 170. Wydaje się, że był to Mikołaj, który później osiągnął urząd podczaszego nadwornego.

Wsi o nazwie *Wloschynow*, czyli Włoszynów, nie ma w Małopolsce, nie odnajdujemy jej również w innych regionach Polski. W poszukiwaniu Włoszynowa warto zatrzymać się przy wsi o nazwie Włosnowice w powiecie wiślickim, w parafii Solec. Otóż w 1398 r. został poświęcony Piotr *de Wlossynow lub Wlosszino*⁴⁵. W XV w. nazwa tej wsi jest zapisywana w ten sposób: *Wlossinouicze*, *Wloszinowicze*, *Wloschinowycze*, *Wloschinowicze*⁴⁶. Później wieś tę nazywano Włosnowice. Niewykluczone, że pisarz aktu konfederacji zapisał tę nazwę w formie dzierżawczej, a nie patronimicznej. Takie przypadki nie należały do rzadkości. Aby daleko nie szukać, konfederata Dzierśława Włostowskiego z Włostowic zapisywano *de Wlostow*, podobnie jego matkę Jachnę lub żonę Śmiechnę (*de Wlostowa*). We Włoszynowicach nie spotkamy Mikołaja, zapewne z powodu braku źródeł. Jeśli odrzuci się tę identyfikację Mikołaja z Włoszynowa, to warto zwrócić uwagę na wieś Włosianów, Włosinów, czyli Włoszanów w powiecie gnieźnieńskim⁴⁷. W każdym razie przyjmuję, że obok siebie byli

⁴³ SHGK, cz. 2, s. 456–459.

⁴⁴ *Ibidem*, cz. 4, s. 684.

⁴⁵ SP, t. VIII, nr 6680, 8492; *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, wyd. W. Kętrzyński, S. Smolka, Lwów 1875, nr 125.

⁴⁶ Kartoteka Pracowni Słownika Historyczno-Geograficznego Małopolski w Krakowie.

⁴⁷ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. XIII, red. B. Chlebowski, Warszawa 1893, s. 721.

zapisani dwaj konfederaci Mikołaj z Włoszynowa i Otluczony, który pieczętował się herbem Rola.

Kolejną ważną sprawą są zapisy nazw miejscowych. Już na wstępie trzeba zauważyć, że A. Prochaska, jak na ówczesne możliwości i właściwie brak pomocy warsztatowych, a przede wszystkim wyjątkowo dużą liczbę nazw miejscowych, bardzo dobrze odczytał zapisane przez pisarza oryginału te nazwy. Po skolacjonowaniu tekstu A. Prochaski z oryginałem, który obecnie jest w każdym szczególe czytelny dzięki przeprowadzonej wyjątkowo starannie konserwacji w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, zestawiono poniżej odmianki.

Oryginał	Tekst Prochaski	Tekst Lewickiego
Czechowyensis	Czechouuiensis	Czechouuensis
Swanthopelkus	Swanthopelkus	Swantopelkus
Ratolt de Scrzydlna	Ratold de Sczydlna	Ratolt de Sczydlna
Sączygnevsky	Sączygnevsky	Søczygnevsky
Szczebor	Szczebor	Szczebor
Zastapovsky	Zastapovsky	Zastøpovsky
Lanberthowsky	Lanberthowsky	Lanbertowsky
Bodżantha	Bodżantha	Bodżønthā
Czastoschowsky	Czastochowsky	Czøstochowsky
de Nowa wyes	de Nowa wyes	de Nowawyes
Myleow	Myleow	Myelcow
Kąthy	Kąthy	Køthy
Cchronow	Chronow	Cchronow
Dzybaltow	Dzybaltow	Dzybalthow
Adamouawola	Adamouawola	Adamowa wola
Crøstow	Crøskow	Crøskow
Ratolt	Ratold	Ratolt
Marzoczyn	Warzoczyn	Warzoczyn
Kyzow	Ryzow	Ryzow
Borzyschowycze	Bobrzyschowycze	Bobrzyschowycze
Poborouicze	Poborowicze	Poborouicze
Lubana	Lubaua	Lubaua
Ciuitate	Ciuitate	Civitate

Powyższe zestawienie w żadnym wypadku nie ma na celu zwrócenia uwagi na błędy wydawcy aktu konfederacji, których w rezultacie jest niewiele. Niektóre z błędnych odczytów nazw po skorygowaniu z oryginałem pozwalają na zidentyfikowanie kilku konfederatów. Prawidłowy odczyt zapisu nazwiska Piotra Częstoszowskiego

z Częstoszowic potwierdza ustalenia F. Kiryka, który słusznie uznał zapis Częstochowski za błędny, o czym dokładniej niżej. Opuszczenie litery s spowodowało zmianę nazwiska na Częstochoowski — *Czastochoski* zamiast *Czastoschowski*. Nie ma problemu z identyfikacją błędnie odczytanej nazwy *Seczydlna*, gdyż łatwo przyjąć, że chodzi tu o Skrzydlną, której nazwę pisarz oryginału zapisał prawidłowo.

W oryginalnej nazwie *Myleow* należy widzieć wieś Milejów. Wsi o tej nazwie nie było w województwach krakowskim i sandomierskim. Nie wchodzi też w rachubę Milejów w ziemi lubelskiej, ponieważ w tym czasie należał on do Kuropatwów z Łańcuchowa, z których Jan został zapisany w akcie konfederacji z tytułem podkomorzego lubelskiego. Najpewniej jest to wieś Milejów w powiecie tureckim. Z niej pisał się konfederat Jan *de Myleow*. Wskazuje na to zapiska z 1445 r., według której Trojan, Jan i Jakub Milejowscy toczyli spór z plebanem z Umienia (Unienia)⁴⁸.

W wydany przez A. Prochaskę tekście figuruje konfederat Mikołaj de Crąskow. Już sam wydawca miał wątpliwości co do odczytu tej nazwy. Gdy pisał o herbach konfederatów, wymienił „Strzegomię Mikołaja z Kraskowa — prawdopodobnie Chrząstowa”. Gdy zaś wspominał o konfederatach, którzy wspierali młodego króla Władysława „w pochodzie na Węgry, jak i w wojnach z Turkami”, zauważył, że „herby Dobka ze Szczekocin, Mikołaja z Chrząstowa, mężnych wojowników w walce z Turkami, zawieszono w kościele Budzińskim”⁴⁹. Jednak Adam Boniecki odnotował, że to „Mikołaj z Krążkowa podpisał 1439 r. konfederację Spytka z Melsztyna”⁵⁰. Ponieważ Krążkowo jest położone w ziemi bydgoskiej w powiecie inowrocławskim, dlatego bliżej zajął się tą sprawą S. Szybkowski w monografii rodu Cielepałów. Przyjąwszy słusznie, że jeśli nie jest to Chrząstów, ale faktycznie Krążków, starał się wskazać dziedzica z tej wsi, który mógł się znaleźć w gronie konfederatów. Być może chodziło tu o Mikołaja Gogolińskiego. Dodatkowo zastrzegł, że Krążkowo może być również zaginioną miejscowością na terenie Małopolski, której położenia nie udało się dotąd ustalić⁵¹. O omawianym tu konfederacie wypowiedziała się również J. Olszówka. Nie jest jasne już pierwsze jej zdanie: „Błędne odczytanie nazwy Crąskow spowodowało, że A. Prochaska

⁴⁸ S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych*, s. 269.

⁴⁹ A. Prochaska, *Konfederacja*, s. 60, 64.

⁵⁰ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. XII, Warszawa 1908, s. 261.

⁵¹ S. Szybkowski, *Ród Cielepałów*, s. 237–239.

do grona konfederatów zaliczył Mikołaja z Chrząstowa⁵². Może autorka, opowiadając się za Krążkowem, miała na myśli interpretowanie zapisu nazwy tej wsi, ponieważ to właśnie A. Prochaska odczytał ją z oryginału jako *Crøskow*⁵³. W oryginale nie ma litery „k”, natomiast z całą pewnością jest litera „t”, a więc nazwa brzmi *Chrøstow*. Podobne brzmienie zapisów tej wsi z innych źródeł — *Crąstow*, *Chronsthow*, *Chranstow*, *Chrostow*, *Chrastow* — dowodzi, że chodzi tu o Chrząstów. Słusznie zatem Prochaska identyfikował swój częściowo błędny odczyt z Chrząstowem, a konfederata Mikołaja z Chrząstowa utożsamiał z Mikołajem Chrząstowskim z Chrząstowa, miecznikiem krakowskim w latach 1426–1437, stolnikiem krakowskim w 1431 r., starostą sanockim 1430–1437, wojskim krakowskim 1437–1460⁵⁴. Ta identyfikacja pozwala przyjąć, że Mikołaj z Chrząstowa (*Nicolaus de Chranstow*) bez tytułu podpisał konfederację Zbigniewa Oleśnickiego, przywieszając pieczęć z herbem Kościeszka (Strzegomia)⁵⁵. W 1439 r. jako *Nicolaus de Crøstow* przystąpił do konfederacji Spytka z Melsztyna.

Do konfederacji Spytka z Melsztyna według odczytu A. Prochaski przystąpili dwaj dziedzice wsi *Warzoczyn* Florian i Imram. Prawidłowa nazwa ich wsi według oryginału to *Marzoczyn*. „M” minuskułne pisarz zapisał w ten sam sposób jak dwukrotnie w imieniu *Ymramus* jednego z dziedziców tej wsi. Nie można zatem tej nazwy wsi czytać jako *Warzoczyn*. *Marzoczyn* zaś należy identyfikować z Marzęcinem w powiecie wiślickim w parafii Bogucice. Nazwę tej wsi w innych źródłach zapisywano jako *Marzączyn*, *Marzanczyn*, *Marzancin*, *Marzaczin*. O Florianie zachowało się sporo ciekawych wiadomości, mimo że ziemia sandomierska w czasie ostatniej wojny została wręcz ogołocona ze źródeł przez Niemców, którzy spalili archiwalia w Warszawie. W 1427 r. Florian i Tomasz zostali odnotowani jako synowie Dziwisza, a w tym samym roku Tomaszowi przypisano herb Jelita⁵⁶. Nosili też imiona właściwe dla tego rodu. Odstaje od nich imię Im-

⁵² J. Olszówka, *Kilka wniosków*, s. 749.

⁵³ A. Prochaska, *Konfederacja*, s. 86.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 60; Urz. mp., s. 326.

⁵⁵ *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, t. II, wyd. A. Lewicki, Kraków 1894, nr 248, pieczęć nr 34.

⁵⁶ *Zapiski sądowe województwa sandomierskiego*, wyd. F. Piekosiński, „Archiwum Komisji Prawniczej” 1907–1909, t. VIII, nr 1083; *Wywody szlachectwa w Polsce XIV–XVII wieku*, wyd. W. Semkowicz, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” 1913, t. III, nr 94.

ram, ale o tym niżej. W 1436 r. Florian z Marzęcina miał sprawę z późniejszym konfederatem, podstolim krakowskim Mikołajem Lanckorońskim z Brzezia⁵⁷. Po Grotnikach, w 1442 r., zobowiązał się zapłacić trzydzieści florenów węgierskich Stanisławowi ze Złotej, sędziemu grodzkiemu krakowskiemu, który jako Stanisław Złocki podpisał akt konfederacji Spytka. W tym samym roku Florian zeznał, że Jan z Czyżowa, kasztelan i starosta krakowski, spłacił mu sto grzywien długu, umorzył więc zapis w tej sprawie⁵⁸. W 1450 r. Piotr z Mokrska i jego syn Mikołaj zastawili również Jelitczykowi Florianowi z Marzęcina za sto grzywien wieś Jakubów⁵⁹. Florian utrzymywał kontakty z kolejnym konfederatem Janem Bełzowskim, który zmarł w 1450 r. Wdowa po nim Anna została żoną Floriana. Była ona drugą żoną Bełzowskiego, a jego pierwszą żoną była Agata, córka kasztelana małegojskiego Strasza z Białaczowa i Kościelnik. W 1451 r. Anna jako żona Floriana z Marzęcina zastawiła za sto grzywien Mikołajowi Zastępowskiemu część w Bełzowie, którą trzymała jako opisaną jej oprawę posagu i wiana. Procesowała też pasierba Mikołaja z Bełzowa w sprawie wykupienia od niej srebrnej i pozłacanej opaski wartej trzydzieści grzywien. Sąd uwolnił go od wykupu, ponieważ należała ona do Heleny, której pierwszy mąż zastawił ją Annie. Mikołaj miał natomiast zapłacić macosze Annie sześć grzywien za dwa konie pod wierzch, które sąd jej przysądził po złożeniu przysięgi przez sześciu świadków⁶⁰. W ten ciekawy krąg konfederacki włączył się kolejny konfederat Marcin Birowo z Przybenic, który wykupił Bełzów od dzieci konfederata Jana Bełzowskiego. W 1454 r. Marcin Birowo zeznał, że jest zobowiązany zapłacić Annie, żonie Floriana Marzęckiego z Marzęcina, dwieście grzywien oprawnych, które ma na Bełzowie. Jednak dopiero w 1460 r. Anna zeznała, że Marcin Birowo spłacił ją z posagu i wiana na Bełzowie, dlatego umorzyła zapisy w tej sprawie⁶¹.

Wraz z Florianem do konfederacji Spytka przystąpił Imram z Marzęcina. Wiadomości źródłowe o nim są o wiele skromniejsze. W 1463 r. znów mamy do czynienia ze swego rodzaju kręgiem konfederackim i rodzowym Jelitczyków. Otóż Paweł ze Sprowy, kasztelan lwowski, zeznał, że Andrzej Dzibałtowski z Dzibałtowa i Imram

⁵⁷ ANK, Terr. Crac., ks. 11, s. 155, 156.

⁵⁸ *Ibidem*, ks. 7, s. 872, 970.

⁵⁹ *Ibidem*, ks. 262, s. 90.

⁶⁰ *Ibidem*, ks. 199, s. 151, 169, 174–177.

⁶¹ ANK, Castr. Crac., ks. 12, s. 318; Terr. Crac., ks. 200, s. 183; SHGK, cz. 1, s. 36.

(Ymbram) Marzęcki z Marzęcina Jana Bejzata z Mokrska, kasztelana wiślickiego, oddali za niego pięćdziesiąt grzywien oraz lancę i szyszak Mikołajowi, Piotrowi i Jadwidze, dzieciom tegoż Pawła Sprowskiego i Jadwigi, córki Piotra Mokrskiego z Mokrska i Komornik⁶². Z kolei w 1472 r. Jan Bohun z Donosów, sędzieja ziemski krakowski, za zgodą swej córki Elżbiety z pierwszego małżeństwa, a żony Jana z Żurawników, wyznaczył swej drugiej żonie Katarzynie, córce Piotra Mokrskiego z Mokrska, posag i wiano na połowie swych dóbr. Piotr zaś zobowiązał się zapłacić Bohunowi dwieście grzywien, a gdyby w tych dniach tego nie uczynił, wtedy Bohun anuluje powyższy zapis posagu i wiana. Obecnych było przy tym sześciu świadków, w tym Imram z Marzęcina⁶³. W 1476 r. Mikołaj z Nasiechowic opisał żonie Elżbiecie, córce Imrama z Marzęcina, siedemdziesiąt pięć grzywien posagu i siedemdziesiąt pięć grzywien wiana na połowie dóbr w Nasiechowicach⁶⁴. Brak źródeł nie pozwala określić stopnia pokrewieństwa Imrama z Florianem. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że ojciec Floriana Dziwisz, poświadczony w źródłach w latach 1394–1416, miał za żonę Elżbietę, córkę Imrama z Rogowa⁶⁵. Elżbieta w źródłach występowała dosyć często od 1397 r., a jako wdowa po Dziwiszu została poświadczona w 1420 r.⁶⁶ Sądzę, że Imram nie był synem Floriana, gdyż nie ma o tym danych w zachowanych źródłach i raczej wątpliwe, aby ojciec z synem przystępowali do konfederacji. Imram być może był najmłodszym bratem Tomasza i Floriana, a imię otrzymał po dziadku macierzystym, czyli Imramie z Rogowa. Te tak zwane kręgi konfederackie obserwowane w wiele lat później mogą jednak wskazywać na trwające od lat dobre i nieprzypadkowe kontakty pomiędzy byłymi konfederatami z 1439 r.

Z nieskrywaną sympatią prezentuję kolejnego nieznanego dotąd konfederata. W literaturze odnotowuje się nieznanego rycerza Wincentego Imbira „z Ryzowa”. Spowodował to błędny odczyt nazwy wsi

⁶² ANK, Castr. Crac., ks. 16, s. 844, 845.

⁶³ ANK, Terr. Crac., ks. 201, s. 83.

⁶⁴ *Ibidem*, ks. 262, s. 15, 16.

⁶⁵ *Ibidem*, ks. 6, s. 25, 26, 201, 203; *Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388 do 1420*, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1896, s. 196. W 1404 r. Elżbieta występuje jako *filia Imrami de Rogow uxor Dzivissii de Marzanczyn* — *ibidem*, ks. 4, s. 32.

⁶⁶ ANK, Terr. Crac., ks. 195, s. 39, 82; SP, t. VIII, nr 5776 — tu błędnie nazwana Jadwigą.

jako *Ryzow* zamiast *Kyzow*. Nazwa *Kyzow* i przezwisko rycerza Imbir pozwalają zidentyfikować tę wieś z wsią Kiszewo koło Szamotuł w dawnym powiecie poznańskim. Z 1432 r. zachowała się cenna odmianka nazwy tej wsi *Kysow*. Jest to dokument, w którym biskup poznański Stanisław, rycerstwo i miasta województwa poznańskiego przyrzekają wybrać po śmierci Władysława Jagiełły jednego z jego synów na tron polski. Do dokumentu przywiesił pieczęć z herbem Nałęcz Niemierza z Kiszewa z napisem w otoku: *Sigillum Nyemerze do Kyschow Nalancz*⁶⁷. Tenże Niemierza był ojcem pięciu synów, w tym Wincentego Imbira. Ten w źródłach występował w latach 1437–1473, pisał się z Kiszewa, Krężołów i Objezierza⁶⁸. W 1454 r. był wzięty do niewoli przez Krzyżaków pod Chojnicami⁶⁹. Wincenty Imbir jest więc kolejnym zidentyfikowanym Wielkopolaninem wśród konfederatów Spytka z Melsztyna.

W oryginale aktu poprawnie jest zapisana nazwa wsi *Lubana* zamiast *Lubaua*. Chodzi tu o wieś Lubanię w parafii Chmielnik w powiecie wiślickim. Nierzadkie są zapisy nazwy *Lubana* lub *Lubanya*. W spisie J. Olszówki figuruje jako konfederat Jan z Lubawy, choć już A. Boniecki trafnie odczyt A. Prochaski poprawił na *Lubana* i zidentyfikował z Lubanią, a dziedzica tej wsi z rodziną Lubańskich pieczętującą się herbem Grzymała⁷⁰. Jan z Lubani był synem Mrocza, a bratankiem magistra Klemensa, plebana w Bochni. W źródłach występował w latach 1432–1459⁷¹. W 1435 r. sprzedał dom w Krakowie przy ul. Grodzkiej koło domu pana Chrzastowskiego księdzu Mikołajowi, plebanowi w Więclawicach, w 1437 r. sprzedał Zdonię i Sieradzkę w powiecie szczyrzyckim, a później pożyczał pieniądze innym, w tym sto grzywien Janowi Kobyleńskiemu⁷².

W literaturze zgodnie i słusznie zalicza się do ciekawszych sprawę przystąpienia do konfederacji Spytka z Melsztyna sześciu rycerzy, którzy w 1438 r. przywiesili pieczęcie do aktu konfederacji biskupa Zbigniewa Oleśnickiego. Wymienia się przy tym: Jakuba z Baranowa, podstolego sandomierskiego, Stanisława Ówikłę z Konina,

⁶⁷ KDW, t. IX, nr 1289.

⁶⁸ SHGW, cz. 2, s. 193, 194, 451; cz. 3, s. 339, 340.

⁶⁹ *Ibidem*, cz. 3, s. 340.

⁷⁰ J. Olszówka, *Kilka wniosków*, s. 754; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. XV, Warszawa 1912, s. 13, 14.

⁷¹ ANK, Castr. Crac., ks. 4, s. 811, 820, 850, 860; ks. 12, s. 78, 371, 561; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. XV, s. 14.

⁷² ANK, Acta Terrestria Czehoviensia, ks. 3, s. 122; Castr. Crac., ks. 12, s. 561; SP, t. II, 2621.

Mikołaja Słąkę z Ławszowa, chorążego sandomierskiego, Mikołaja z Zakrzowa, Jana Kruszynę z Galowa i Ratołta ze Skrzydłej⁷³. Ma to świadczyć, jak niestabilne były stronnictwa polityczne, „a stronników szukano wszędzie i akceptowano każdego, kto się tylko nadał”⁷⁴. Przy braku całościowego opracowania również i w tej sprawie nie ustrzeżono się błędów. J. Sperka i B. Czwojdrak zauważyli, że „konfederację podpisywały często całe rodziny, a nie tylko jednostki”. Wydaje się, iż niezręczne jest tu słowo rodzina, gdy chodzi o rycerzy pasowanych i niepasowanych, a więc tylko męskich przedstawicieli poszczególnych rodzin. Wspomniani autorzy wśród zwolenników Spytka odnotowali udział Mokrskich herbu Jelita: Jana, Andrzeja i Piotra. Zwrócili przy tym uwagę, że inny ich przedstawiciel Florian z Mokrska (*de Mokrzko*) podpisał konfederację Oleśnickiego. Florian był jednym z synów Klemensa, kasztelana radomskiego w latach 1388–1419. Po jego śmierci w 1419 r. synowie podzielili między siebie majątek, z którego Florianowi przypadło miasto Pacanów oraz wsie Niegosławice, Rataje i Szczucin w powiecie wiślickim⁷⁵. Od 1423 r. najczęściej pisał się z Pacanowa, a nierzadko także z gniazda rodzinnego Mokrska, choć już w tej wsi nic nie posiadał, podobnie jak jego krewniacy dziedziczący w Pałecznicy, Pamięcicach i Ławszowie, a często piszący się z Mokrska⁷⁶. W tej sytuacji trzeba przyjąć, że konfederat Melsztyńskiego Florian z Pacanowa jest tożsamy z Florianem z Mokrska, który w 1438 r. przystąpił do konfederacji Oleśnickiego, a w następnym roku podpisał dokument z 3 maja. Był to więc siódmy rycerz, który opuścił obóz Zbigniewa Oleśnickiego.

Następnym „udziałowcem” dwóch konfederacji był Mikołaj z Chrzastowa, który najpierw przywiesił w 1438 r. pieczęć z herbem Kościeszka (Strzegomia) jako *Nicolaus de Chranstow*, nie używając tytułu, a następnie w 1439 r. również bez tytułu jako *Nicolaus de Crøstow* przystąpił do konfederacji Spytka z Melsztyna. Był to więc ósmy podwójny konfederat.

Przyjmuje się także, że Mikołaj z Zakrzowa w 1438 r. przystąpił do obozu Zbigniewa Oleśnickiego, a w 1439 jako Mikołaj Zakrzewski podpisał akt konfederacji Spytka z Melsztyna. Był zatem jednym z owej szóstki opuszczającej obóz Oleśnickiego. Na pasku 39 przy

⁷³ A. Prochaska, *Konfederacja*, s. 33; J. Sperka, B. Czwojdrak, *Konfederaci*, s. 101, 102.

⁷⁴ J. Sperka, B. Czwojdrak, *Konfederaci*, s. 102.

⁷⁵ SHGK, cz. 4, s. 779, 780.

⁷⁶ *Ibidem*, s. 801.

dokumencie z 1438 r. figuruje napis *Nicolaus cum duobus germanis de Zakrzow* i przywieszona jest brunatna pieczęć z herbem Poraj⁷⁷. B. Nowak w monografii rodu Porajów w Małopolsce nie uwzględnił dokumentu z 1438 r., przyjął natomiast, że do konfederacji Spytka przystąpił Mikołaj Zakrzowski i jego brat Jan z Zakrzowa (*de Zakrzow*). Dywagował przy tym na temat wysokiego miejsca wśród konfederatów Mikołaja i dalekiego jego brata Jana. Mikołaj Zakrzowski uzyskał później urząd marszałka dworu królewskiego (1443–1444), a następnie objął urząd kasztelana wiślickiego, którym był w latach 1444–1460. Według ustaleń B. Nowaka tenże Mikołaj miał dwóch braci: Jana i Zawiszę⁷⁸. W tej sytuacji trzeba przyjąć, że dwóch Zakrzowskich Mikołaj i Jan podpisało konfederacje w latach 1438 i 1439. Jan z Zakrzowa byłby zatem dziewiątym podwójnym konfederatem.

W składzie społecznym małopolskich konfederatów dopatrywano się przedstawicieli mieszczaństwa, które zdaniem Stanisława Gawędy mieli reprezentować Piotr z Gorlic, Piotr z Częstochowy i Stanisław z Konina⁷⁹. Sprawę tę prawidłowo objaśnił F. Kiryk. Nie miał problemu z identyfikacją Piotra Karwacjana z Gorlic. Był on dzieckiem części miasta Gorlic, nie mógł więc być gorlickim mieszczaninem. W źródłach występował w latach 1426–1444. Był ożeniony z Warszką z Więckowic, córką Dzierśława Białonia⁸⁰. Nie miał też F. Kiryk kłopotu z identyfikacją Stanisława Ćwikły z Konina, podstarościego krakowskiego. Pochodził on z Konina w powiecie sandomierskim, który już w końcu XV w. zaczął zmieniać nazwę na Kunin. W literaturze przyjmuje się, że Stanisław był podstarościm krakowskim od 23 II do 2 X 1439 r.⁸¹ F. Kiryk słusznie zwrócił uwagę, że „nie są mieszczańskie i inne nazwiska mniej znanych konfederatów husyckich, przy których imionach zapisano: z Proszowic, Lanckorony, Buczacza, Bobowy, gdyż chodzi tu także o przedstawicieli rycerstwa: Klemensa z Proszowic, podrzędczego proszowickiego, Mikołaja z Brzezia i Lanckorony, Jana z Buczacza, syna Mikołaja, wojewody podolskiego, Zygmunta z Bobowej, podsędka krakowskiego”. W końcu krótkich uwag o konfederatach F. Kiryk stwierdził ponadto, że „łączenie kogokolwiek

⁷⁷ *Codex epistolaris*, t. II, nr 248, s. 368.

⁷⁸ B. Nowak, *Ród Porajów*, s. 410–420, 546.

⁷⁹ S. Gawęda, *Możnowładztwo małopolskie w XIV i w pierwszej połowie XV wieku*, Kraków 1966, s. 137.

⁸⁰ F. Kiryk, *Jeszcze o możnowładztwie małopolskim XIV i pierwszej połowy XV wieku*, „Studia Historyczne” 1969, t. XII, s. 119; SHGK, cz. 1, s. 794.

⁸¹ K. Fedorowicz, *Dostojnicy i urzędnicy*, s. 123.

ze stronników Spytka z Melsztyna z mieszczaństwem jest całkowitym nieporozumieniem”. Pewnej ostrożności wymaga sprawa identyfikacji Zygmunta z Bobowej. Podsędkiem był do 1436 r., a według A. Kamińskiego jego udział w konfederacji Spytka raczej nie jest pewny, gdyż po 1436 r. odsunął się od polityki. Konfederatem mógł być jego syn Zygmunt⁸². Z kolei uwaga F. Kiryka co do Klemensa z Proszowic (*de Proschowicza*) budzi zastrzeżenia. Jego zdaniem konfederatem był Klemens, podrzędny proszowski w latach 1456–1457, którego na listę wpisano jako Klemensa *de Proschowicza*. Przywołany przez niego zapis brzmi: *Regestrum receptionis braseorum de molendinis Proschoviensibus per Clementem viceprocuratorem post reddicionem registrarum domino procuratori Cracoviensi generali [...] Regestrum exactionis census quatuor temporum sancte Trinitatis per Clementem viceprocuratorem*⁸³. W tym właśnie Klemensie widzi on konfederata. Zachowało się sporo wiadomości o podrzędnych proszowskich w latach 1376–1430. Urzędników tych zapisywano imieniem i nazwą urzędu, czasem dodawano miejscowość, z której pochodził, względnie przezwisko. Na przykład: 1413 Henryk *viceprocurator Proschouiensis*, 1421 Jakub ze Strzelec ongiś *viceprocurator de Proszowic*, 1425 Tomasz Pszonka *viceprocurator de Proszowicz*, 1429 Mikołaj *vetus viceprocurator de Proszowicze*⁸⁴. Nie wszyscy podrzędny proszowscy byli szlachcicami. We wsi Proszowice w powiecie szczyrzyckim, zwanej później Proszówkami, w latach 1405–1447 dziedziczył natomiast Klemens i pisał się z Proszowic lub ze wsi Proszowice⁸⁵. Od 1448 r. występowała wdowa po nim Stachna, która była jego drugą żoną⁸⁶. On właśnie był konfederatem.

Więcej uwagi należy poświęcić bardzo ciekawej osobie, którą niewątpliwie był Stanisław Ćwikła z Konina (Kunina) herbu Łabędź. Nie dość, że przystąpił do obydwu konfederacji, to na dodatek w literaturze uznano go za głównego przedstawiciela mieszczan w „ruchu młodszlacheckim”. F. Kiryk przyjął, że Ćwikła nie mógł być mieszczaninem, skoro do 1439 r. pełnił ważny urząd podstarościego

⁸² A. Kamiński, *Bobowski Zygmunt*, w: PSB, t. II, s. 137.

⁸³ F. Kiryk, *Dzieje Proszowic w epoce piastowskiej i jagiellońskiej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne III” 1967, z. 26, s. 31 i przyp. 16, 17.

⁸⁴ ANK, Terr. Crac., ks. 193, s. 149, 157; SP, t. II, nr 2038.

⁸⁵ ANK, Terr. Crac., ks. 11, s. 534, 549; ZDM, t. V, nr 1179.

⁸⁶ ANK, Terr. Crac., ks. 13, s. 170, 406.

krakowskiego⁸⁷. Należała do niego wieś Konin w parafii Słupia Stara w powiecie sandomierskim. Już od końca XV w. wieś ta zmieniała nazwę na Kunin. Stanisław Ćwikła w 1438 r. przywiesił pieczęć do aktu konfederacji z herbem Łabędź jako zwolennik obozu biskupa Zbigniewa Oleśnickiego. Od lutego 1439 r. pełnił urząd podstarościego przy boku starosty krakowskiego i brata biskupa Jana Głowacza Oleśnickiego, a 3 maja przystąpił do konfederacji Spytka z Melsztyna. Ćwikła pełnił ważny urząd, gdyż starostwo krakowskie z jurysdykcją grodzką było bardzo rozległe, obejmowało bowiem powiaty: krakowski, proszowski, szczyrzycki, ksiąski i lelowski. Jan Głowacz dzierżył starostwo od 12 I 1439 do 15 I 1440 r.⁸⁸ Jednym z uprawnień starosty było powierzanie obowiązków podstarościego godnemu zaufania szlachcicowi. Wnet po objęciu starostwa przez Głowacza na urzędzie podstarościego 23 II 1439 r. został poświadczony Stanisław Ćwikła. Po tej dacie znajdujemy zapisy w księdze sądowej grodzkiej poświadczające wykonywanie przez niego czynności urzędowych. Ostatni taki zapis pochodzi z 14 IV 1439 r. Następnie zjawił się w Nowym Mieście Korczyniu, gdzie 3 maja podpisał akt konfederacji bez tytułu podstarościego. 5 V 1439 r. w sądzie grodzkim wystąpili *familiares strenui Stanislai Cwikla* w sprawie uwięzionego kmiecia⁸⁹. Ćwikła nie został nazwany podstarościm. Podobnie 18 maja, kiedy w sądzie komisar skim zasiedli panowie wojewodowie poznański Sędziwój z Ostroroga, krakowski Jan z Tęczyna i łęczycki Wojciech Malski, starosta krakowski i marszałek koronny Jan Głowacz z Oleśnicy oraz kasztelanowie wiślicki Krzesław z Grzybowa (Kurozwek), wojnicki Rafał z Jarosławia i sieradzki Wawrzyniec Zaręba, a także Paweł z Sienna, sekretarz królewski obecny w zastępstwie pisarza grodzkiego, w celu rozpatrzenia sporu pomiędzy urodzonym Stanisławem Ćwikłą a szlachetnym Pełką z Kliszowa⁹⁰. Pod powyższą zapiską wydawca odnotował, że „reszta aktu nie dopełniona. Zostawione tylko białe miejsce” na pół strony. Jednak pod datą 29 maja tą samą ręką jak 18 maja, ale inną od ręki tekstu księgi, odnotowano: pan Ćwikła złożył przysięgę, że nie wziął dóbr Żyda Abrahama Czarnego (Niger) ani nie polecił ich zabrać, nie miał też i nie ma żadnej korzyści z tych dóbr⁹¹. Żyd zaś miał przysięgać przeciw Pełce (z Kliszowa). Ćwikła oczyścił się z za-

⁸⁷ F. Kiryk, *Jeszcze o możnowładztwie małopolskim*, s. 119.

⁸⁸ Urz. mp., s. 288.

⁸⁹ ANK, Castr. Crac., ks. 6, s. 155.

⁹⁰ SP, t. II, nr 2780.

⁹¹ ANK, Castr. Crac., ks. 6, s. 188.

rzutów i – co ciekawe — nadal pełnił urząd podstarościego krakowskiego. Choć 3 maja opuścił obóz Zbigniewa Oleśnickiego, to jednak nadal pełnił urząd z ramienia Jana Głowacza, który był przecież bratem biskupa. Osobie Ćwikły kilka uwag poświęcił J. Wroniszewski w rozprawie o rodzie Dębnów. Zwrócił przy tym uwagę, że od lutego do października 1439 r. podstarościm Jana Głowacza wzmiankowany jest Stanisław Ćwikła z Kunina herbu Łabędź, a we wrześniu i październiku równoległe Mikołaj Wierzynek. Ustalenia te przejął za K. Fedorowiczem, według którego Ćwikła był podstarościm od 23 II do 2 X 1439 r., a Mikołaj Wierzynek od 21 IX do 2 X 1439 r.⁹² Jest prawdopodobne, że został podstarościm Jana Głowacza ze względu na kompetencje i pozycję na dworze. „Przejście do obozu Spytka nie pozbawiło go funkcji podstarościńskiej, mimo że Spytka uważał Jana Głowacza za osobistego wroga”⁹³. 8 czerwca z tytułem świadkował na dokumencie sądu ziemskiego krakowskiego⁹⁴. Stanisławowi Ćwikle jeszcze więcej uwagi poświęcił J. Sperka w związku z wyznaczeniem go 26 V 1430 r. przez króla na jednego z poręczycieli Jakuba Nadobnego z Rogowa zamieszanego w napad na klasztor jasnogórski. Autor ten przytoczył sporo ciekawych wiadomości o działalności Ćwikły⁹⁵. Był pasowanym rycerzem, zaprawionym w walkach. Sprostowania wymaga sprawa jego urzędowania jako podstarościego od września do października 1439 r. Ostatni raz wystąpił on jednak z tym tytułem 3 września, ustanawiając wadium pomiędzy zwaśnionymi stronami. 21 września podobne wadium ustanawiał Mikołaj Wierzynek jako podstarości krakowski. 28 września na s. 266 księgi grodzkiej odnotowano podstarościego bez imienia. Z kolei 2 października kilku mieszczan krakowskich zeznało, że poręczyli na sto grzywien na ręce podstarościego i burgrabiego krakowskiego Mikołaja Wierzynka za Macieja, domownika pisarza ziemskiego Bartłomieja, który był zatrzymany przez rycerza pasowanego i podstarościego krakowskiego Stanisława Ćwikłę⁹⁶. Wynika z tego, że 2 października podstarościm był Mikołaj Wierzynek, który załatwiał sprawę zatrzymanego wcze-

⁹² K. Fedorowicz, *Dostojnicy i urzędnicy*, s. 121.

⁹³ J. Wroniszewski, *Ród Dębnów. Krąg rodowy Zbigniewa Oleśnickiego*, w: *Zbigniew Oleśnicki ksiązę Kościoła i mąż stanu. Materiały z Konferencji, Sandomierz, 20–21 maja 2005 roku*, red. F. Kiryk, Z. Noga, Kraków 2006, s. 46.

⁹⁴ KDP, t. III, nr 210

⁹⁵ J. Sperka, *Nieznane fakty dotyczące napadu na klasztor Paulinów w Częstochowie w 1430 roku*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 2009, t. I (V), s. 167, 168.

⁹⁶ ANK, Castr. Crac., ks. 6, s. 271.

śniej Macieja przez urzędującego przed 3 IX 1439 r. podstarościego Ćwikłę. W następnym roku Stanisław Ćwikła udał się z królem na Węgry. W 1441 r. uzyskał od monarchy zapis trzystu grzywien na wsiach Harkłowa i Głęboka. W 1442 r. był relatorem dokumentu królewskiego dla Piotra Wapowskiego⁹⁷.

* * *

Brak dokładnego opracowania obejmującego wszystkich uczestników konfederacji powoduje powtarzanie w literaturze historycznej błędów i nieścisłości. A. Prochaska, zafascynowany listą konfederatów, starał się wyciągnąć jak najwięcej wniosków i właściwie na gorąco przedstawić je historykom. Nie dysponował jednak takim warsztatem, jakim można się obecnie posługiwać. Popęłniał więc czasami błędy, dlatego powołując się na jego ustalenia, powinno się je weryfikować. Na przykład w uwagach o związkach rodzinnych i powinowactwach u A. Prochaski czytamy: „Córka Spytka z Melsztyna Dorota wyszła za Mikołaja Lasockiego; Mikołaj z Adamowej Woli ma za żonę Stachnę córkę marszałka Zbigniewa z Brzezia, siostrę rodzoną Mikołaja Lanckorońskiego, którego brat Jan jest zięciem Abrahama Czarnego z Goszyc”⁹⁸. Ustalenia A. Prochaski przejął bezkrytycznie S. Cynarski. W monografii rodziny Lanckorońskich jego pióra czytamy: „Mikołaj z Brzezia należał do grona sympatyków prohusyckiego obozu *iuniores*, z którym łączyły go bliskie więzy rodzinne. Jego rodzona siostra Stachna była żoną Mikołaja z Abramowej Woli, a młodszy brat Jan był zięciem Abrahama Czarnego z Goszyc”⁹⁹. Z kolei J. Olszówka odnotowała: „Jako konfederaci „obok Mikołaja z Lanckorony wystąpili jego szwagrowie Łukasz ze Słupczy i Mikołaj Uchacz z Adamowej Woli. Teściem Jana z Wiśnicza był natomiast inny sygnatariusz aktu z 3 V 1439 r. Abraham Czarny z Goszyc”. Autorka ta powołała się przy tym na Prochaskę i Cynarskiego¹⁰⁰. Wreszcie w rozprawie J. Sperki i B. Czwojdrak czytamy o Mikołaju zamiast Michale Lasockim jako zięciu Spytka z Melsztyna i o Mikołaju Lanckorońskim — szwagrze Abrahama Czarnego z Goszyc.

⁹⁷ ZDM, t. II, nr 578; t. III, nr 621.

⁹⁸ A. Prochaska, *Konfederacja*, s. 60, 61.

⁹⁹ S. Cynarski, *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia*, Warszawa–Kraków 1996, s. 81.

¹⁰⁰ J. Olszówka, *Kilka wniosków*, s. 748.

Najłatwiej sprostować drobny błąd dotyczący zięcia zmarłego Spytka z Melsztyna, którym był nie Mikołaj, lecz Michał Lasocki z Lasotek. Małżeństwo z Dorotą Melsztyńską zawarł jednak kilka lat po konfederacji, bo dopiero w 1445 r.¹⁰¹ Trzeba tu jednak dodać, że J. Sperka i B. Czwojdrak na innym miejscu piszą poprawnie o Michale Lasockim¹⁰². Magdalena, jedyna córka Abrahama Czarnego z Goszyc, została żoną Jana Lanckorońskiego z Brzezia. Jego brat Mikołaj był szwagrem Magdaleny, a nie jej ojca. Jan Nosek z Wiśnicza i Sobienia nie mógł być zatem zięciem Abrahama Czarnego z Goszyc, był bowiem ożeniony z Martą, córką Klemensa Wątróbki ze Strzelec, a jego brat stryjeczny Jan Tępy z Wiśnicza z jej siostrą Barbarą¹⁰³. Trudno dociec, na jakiej podstawie przypisano marszałkowi Zbigniewowi z Brzezia córkę o imieniu Stachna, miał on bowiem tylko jedną córkę Zbigniewę, która została żoną konfederata Łukasza Słupeckiego ze Słupczy¹⁰⁴. Wspomniani wyżej autorzy mają rację, twierdząc, że konfederat Mikołaj Uchacz z Adama Woli (czyli Jadamwoli) miał za żonę Stachnę, ale nie mógł być zięciem Zbigniewa z Brzezia, gdyż ten nie miał córki o tym imieniu. Był on natomiast zięciem konfederata Zygmunta z Bobowej. W 1444 r. Zygmunt z Bobowej zastawił Mikołajowi Uchaczowi z Adamowej Woli wsie Łużną i Wolę Łużańską za sto kop groszy *dotis alias possagu* swej córki Stachny. Do tej sumy dodał jeszcze Mikołajowi osiemdziesiąt grzywien. Z kolei Mikołaj Uchacz opisał żonie Stachnie, córce Zygmunta z Bobowej, 175 grzywien na oprawę posagu i 175 grzywien wiana na Łużnej, Woli Łużańskiej, Gliniku i Dobieszynie. Stachna odstąpiła Mikołajowi tę oprawę pod warunkiem, że gdyby ponownie wyszła za mąż, nie będzie usunięta z tych dóbr do czasu wypłacenia jej tych pieniędzy oprawnych¹⁰⁵. Stachna miała brata Zygmunta, który zmarł bezpotomnie. Jego majątek odziedziczyły dzieci Stachny i Mikołaja Uchacza¹⁰⁶.

W literaturze zagościła właściwie na stałe sprawa udziału trzech Buczackich herbu Awdaniec w konfederacji Spytka. A. Sochacka, Maciej

¹⁰¹ SHGK, cz. 4, s. 252.

¹⁰² J. Sperka, B. Czwojdrak, *Konfederaci*, s. 102.

¹⁰³ R. Trawka, *Kmitowie. Studium kariery politycznej i społecznej w późnośrednio-wiecznej Polsce*, Kraków 2005, s. 368, 373.

¹⁰⁴ J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów. Warszowice i Grotowice*, Toruń 1992, wg indeksu: Łukasz ze Słupczy.

¹⁰⁵ ANK, *Acta Terrestria Biecensia*, ks. 1, s. 81, 82.

¹⁰⁶ ANK, *Acta Terrestria Pilsnensia*, ks. 3, s. 198–201; ks. 24, s. 359; *Radłów i gmina radłowska*, t. I, red. F. Kiryk, Kraków 2008, s. 164.

Wilamowski oraz J. Sperka i B. Czwojdrak przyjęli, że jej akt podpisało trzech braci Buczackich: Michał, Jan i Jakub¹⁰⁷. Zakwestionowała to J. Olszówka, stwierdzając, że „M. Wilamowski w artykule poświęconym powstaniu hierarchii urzędniczej na Rusi mimochodem wspomina, że trzech młodych Buczackich przyłączyło się do konfederacji nowokorczyńskiej¹⁰⁸. Według A. Sochackiej byli to Jan, Michał i Jakub¹⁰⁹. Z kolei J. Sperka i B. Czwojdrak zauważyli, że podpisujący akt konfederacji Jan, Michał i Jakub Buczaccy należeli do przedstawicieli możnowładztwa, a także znaleźli się wśród rodzin, w których nastąpiło rozbitcie, „tzn. jedni podpisywali konfederację Zbigniewa Oleśnickiego z kwietnia roku 1438, stając się tym samym jego poplecznikami, inni natomiast przystawili pieczęcie do aktu Spytka z Melsztyna”¹¹⁰. W oryginale aktu i w wydaniu A. Prochaski jest zapis: *Petrus de Syenno, Johannes et Michael de Buczacz, Martinus de Garbow*. Nie ma więc tu Jakuba, który faktycznie był bratem Jana i Michała, ale przyjmuje się, iż urodził się około 1430 r.¹¹¹ J. Olszówka zwróciła uwagę, że „jak dotąd nie udało się ustalić, kim byli Jakub z Sokołowa i Jakub ze Staszowa, ale mało prawdopodobne, by któryś z nich był członkiem rodu Buczackich”¹¹². Słusznie pominęła tu innych Jakubów, czyli Jakuba Przekorę, kasztelana czechowskiego, Jakuba Baranowskiego, Jakuba Pierdziela (z Cichawy) i Jakuba z Zawady. Jakub z Sokołowa pochodził z powiatu chęcińskiego. W źródłach występuje jako Jakusz, Jakub Sokołowski z Sokołowa w latach 1412–1431¹¹³. O Jakubie ze Staszowa trudno cokolwiek powiedzieć.

J. Sperka i B. Czwojdrak stwierdzili, że „większość konfederatów to przedstawiciele możnowładztwa (doliczyliśmy się 15 rodzin możnowładczych)”. Wśród nich został przez tych autorów wymieniony „Mikołaj ze Strzelec, syn Mikołaja Wątróbki, wielkorządcy krakowskiego i kasztelana wojnickiego”¹¹⁴. Wielkorządcą krakowskim,

¹⁰⁷ A. Sochacka, *Konfederacja Spytka z Melsztyna*, s. 55; M. Wilamowski, *Powstanie i początki hierarchii urzędników ziemskich województwa ruskiego i Podola. Z dziejów elity politycznej Polski pierwszej połowy XV wieku*, RH, t. LXIV, 1998, s. 119; J. Sperka, B. Czwojdrak, *Konfederaci*, s. 100.

¹⁰⁸ J. Olszówka, *Kilka wniosków*, s. 752.

¹⁰⁹ A. Sochacka, *Konfederacja Spytka z Melsztyna*, s. 55.

¹¹⁰ J. Sperka, B. Czwojdrak, *Konfederaci Spytka z Melsztyna*, s. 99, 100.

¹¹¹ A. Dorfflerówna, *Buczacki Michał*, w: PSB, t. III, s. 84, 85; W. Dworzaczek, *Genealogia*, Warszawa 1959, tabl. 110.

¹¹² J. Olszówka, *Kilka wniosków*, s. 752.

¹¹³ ANK, Terr. Crac., ks. 7, s. 318, 322, 329; ks. 195, s. 212, 223; Castr. Crac., ks. 4, s. 224.

¹¹⁴ J. Sperka, B. Czwojdrak, *Konfederaci*, s. 99.

a później, w latach 1437–1438, kasztelanem wojnickim, a w latach 1438–1440 kasztelanem sandomierskim był Klemens Wątróbka ze Strzelec (Małych) herbu Oksza¹¹⁵. Klemens miał czterech synów: Henryka, Stanisława, Jana i Jakuba¹¹⁶. Wśród nich nie było więc Mikołaja. W Strzelcach Wielkich dziedziczyli Ostojowie. W 1415 r. Piotr ze Strzelec herbu Ostoja poświadczał szlachectwo Dzierśława z Marszowic, pieczętującego się herbem Nowina¹¹⁷. Był komornikiem sędziego ziemskiego krakowskiego w latach 1400–1430. W 1423 r. Jakub ze Strzelec pozwał Mikołaja, syna Piotra ze Strzelec, o rany, a w 1431 r. Jan ze Strzelec zastawił za trzydzieści grzywien Mikołajowi, synowi Piotra ze Strzelec, dwa łany osiadłe w Strzelcach z kmięciami Paszkim i Wawrzyńcem oraz jedną trzecią młyna i jedną trzecią *navigy alias przewozu* na Wiśle. W następnym roku tenże Jan, pisząc się z Sokoliny, zastawił Mikołajowi ze Strzelec, synowi Piotra, za pięćdziesiąt grzywien całą swoją część w Strzelcach. W 1436 r. Mikołaj ze Strzelec zeznał, że Jan z Sokoliny wykupił od niego zastaw, a on skasował dokument sądowy w tej sprawie¹¹⁸. W 1439 r. Piotr ze Strzelec herbu Ostoja przystąpił do konfederacji Spytka z Melsztyna. Później nie zrobił kariery. W 1449 r. zabił Pszonkę z Więcsławic, którego syn Jan zeznał w sądzie, że Mikołaj zapłacił mu sześćdziesiąt grzywien głów szczyzny¹¹⁹. W źródłach poświadczony do 1460 r. Wówczas Mikołaj kupił za trzysta grzywien od Stanisława ze Strzelec jego część w Strzelcach¹²⁰.

A. Sochacka zwróciła uwagę na znaczenie zasięgu terytorialnego konfederacji, który został zmanifestowany w samym akcie z 3 V 1439 r. Mówi się w nim o przystąpieniu do niej szlachty ziemi krakowskiej, sandomierskiej, lubelskiej i ruskiej¹²¹. J. Olszówka zwróciła uwagę, że niektórzy uczestnicy konfederacji pochodzili spoza Małopolski, choć akt z 3 V 1439 r. o tym nie mówi. Wymieniła tu przykładowo czterech Wielkopolan, a może i piątego Piotra Polaka, który osiadł w tej dzielnicy¹²². W drugiej kolejności określa się powiaty, z których pochodzili konfederaci. Warto jednak zająć się w przyszłości

¹¹⁵ Urz. mp., s. 370.

¹¹⁶ ANK, Terr. Crac., ks. 14, s. 216; ZDM, t. V, nr 1478, 1488.

¹¹⁷ SP, t. VII, nr 249.

¹¹⁸ ANK, Terr. Crac., ks. 195, s. 184; ks. 9, s. 301; ks. 10, s. 87; ks. 11, s. 18.

¹¹⁹ *Ibidem*, ks. 13, s. 258.

¹²⁰ ANK, Castr. Crac., ks. 15, s. 282.

¹²¹ A. Sochacka, *Konfederacja Spytka z Melsztyna*, s. 54, 55.

¹²² J. Olszówka, *Kilka wniosków*, s. 741, 742.

dokładnym określeniem położenia należącej do konfederata posiadłości, gdyż nieraz prowadzi to do ciekawych spostrzeżeń. Wspomniany wyżej Piotr Częstoszowski miał niewielkie dobra w Częstoszowicach, w których poprzez żonę pozyskał część Mikołaj Morawiec. Obaj przystąpili do konfederacji¹²³. Do biskupstwa krakowskiego należał klucz radłowski w powiecie pilzneńskim, wówczas dobrze zagospodarowany, z zasobną i rozległą Puszcą Radłowską. Sąsiedzi starali się korzystać z jej zasobów — często nielegalnie. Biskupi musieli bronić terytorium tego klucza, konfliktując się z okoliczną szlachtą. Przeglądając się owym sąsiadom, łatwo zaobserwować, że w bezpośrednim sąsiedztwie tego klucza zamieszkiwali konfederaci wymienieni w akcie z 3 V 1439 r. Bezpieczne były południowe tereny klucza, graniczące z królewskim miastem Wojniczem i dobrami Jakuba z Dębna. Już jednak idąc na północny wschód od Wojnicza, z Puszcą i Radłowem graniczyły Łętowice należące do Oty z Plechowa, podobnie po prawym brzegu Dunajca Koszyce, w których siedzieli Jan Rokosz i Ścibor. Dalej, na prawym brzegu Dunajca, rozłożyła się duża wieś Wierzchosławice, która należała do Jana i Bartosza z Ogrodzieńca, blisko miał część w Rudce Mikołaj Słaka z Ławszowa. Dalej na północ, w bezpośrednim też sąsiedztwie, leżała Zabawa w której mieli części Zygmunt z Bobowej, Paweł i Mikołaj z Zabawy. Z Siedlca pochodził Pełka, zapisany w akcie konfederacji jako Pełkosz. Wreszcie z Pałuszyc pochodził Dobiesław, a z Pierszyc Mikołaj. Od strony Wisły z dobrami biskupa Oleśnickiego sąsiadowały Strzelce Wielkie Mikołaja. Dalej w stronę południa rozciągały się dzierzawione przez Dzierżawa Włostowskiego cztery wsie królewskie: Przyborów, Łęki, Marszkienice (czyli Maszkienice) i Jadowniki. W sumie było to czterem konfederatów, których wsie właściwie otaczały dobra biskupstwa krakowskiego. Czyżby to był tylko przypadek?

Nie ulega wątpliwości, że warto zająć się wreszcie szczegółowo konfederatami, gdyż zebrany materiał na pewno dostarczy ciekawych informacji do dogłębnego wyjaśnienia problemów związanych z konfederacją Spytka z Melsztyna. Ciekawe też będzie na przykład zestawienie licznych konfederatów, którzy wzięli udział w kampanii węgierskiej.

¹²³ SHGK, cz. 1, s. 472.

ANEKS

Nowe Miasto Korczyn, 3 maja 1439

Stu siedemdziesięciu szlachty ziemi krakowskiej, sandomierskiej, lubelskiej i ruskiej wiąże się w celu usunięcia złego, które się podczas małoletniości króla w regencji zakradło, na zjeździe walnym korczyńskim.

Oryg.: AGAD, zbiór dokumentów pergaminowych, nr 4644. Pergamin: 635 x 400 mm znakomicie odrestaurowany. Na paskach pergaminowych cztery uszkodzone i nieczytelne pieczęcie sygnetowe, po pozostałych tylko kilka pasków. Na odwrocie współczesną ręką: *Conspiracio nobilitatis minoris Polonie et Rusie contra gubernatores ut videtur regis Vladislai adolescent uli*; poniżej: *Universal. regni Polonie.*

Wyd.: 1. A. Prochaska, *Konfederacja Spytka Melsztyna*, Lwów 1887, s. 84–89; przedruk z wyd. 1: *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, t. II, wyd. A. Lewicki, Kraków 1891, nr 255; wyd. częściowe: *Volumina legum*, t. I, wyd. J. Ohryzko, Petersburg 1859, s. 141.

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Spitko de Melstyn, Jacobus Przekora castellanus Czechowiensis, Nicolaus Slanka vexillifer Sandomiriensis|, Johannes Curopatwa succamerarius Lublinensis, Nicolaus de Lanskoruna dapifer Cracoviensis, Swanthopelkus de Zawada pyncerna Cracoviensis, Derslaus Wlostowsky capitaneus Podoliensis generalis, Gregorius de Branycze succamerarius| regine, Petrus de Curow, Johannes de Pilcza, Derslaus de Ritwyany, Jacobus Baranowsky, Andreas de Tanczyn, Lucas de Slupcza, Sigismundus de Bobowo, Msczwy de Skrzyn, Ratolt de Scrzydlna, Johanne (sic) de Zagorzany subdapifer regine, Nyewstap de Slupow. Johannes Rokos, Clemens Sopischowsky, Thomas Sączygnewsky, Petrus Skodnyczsky, Nicolaus Wysnyczky, Petrus Czorwkowsky, Stanislaus Slotczsky, Sczebor de Swiradicze, Raphael Sczynsky, Johannes Zastapowsky, Michael Slotczsky, Jacobus Pyrdzel, Johannes Lanberthowsky, Martinus Birowo, Styborius de Koszycze, Pelkos Syedleczyky, Nicolaus Woldanowsky, Johannes Byelzowsky, Stanislaus de Dzekanowicze, Johannes de Zaryschyn

Cowalowsky, Paulus Cazmyrsky, Johannes Zagorsky, Thomas Kaszmyrsky, Paulus de Zabawa, Albertus Luthslawsky, Andreas Zalesky, Abraham Niger de Kosycze, Paulus Burzynsky, Johannes Morawensky, Bodzantha Sedleczsky, Nicolaus de Borzeschowicze, Stognew de Myedzwyedz, Johannes de Chelm, Hanek Chelmsky, Petrus Branyczsky, Nicolaus Morawyecze, Nicolaus Zakrzowsky, Nicolaus de Chelm, Nicolaus de Witowicze, Nicolaus [de] Gnoyno, Nicolaus Wroch de Woyslawicze, Nicolaus de Zabawa, Johannes de Mokrzko, Sbyshek de Donathkowicze, Stephanus de Mozgawa, Petrus Myanoczsky, Paulus Myloschowsky, Nicolaus Gorsky, Andreas Mokrzsky, Petrus Mokrzsky, Petrus Czastoschowsky, Clemens de Proschowicza, Dobeslaus de Pawsycze, Petrus de Brzesczye, Petrus de Nowa wyes, Stanislaus Trzeblinsky, Andreas de Caniowa, Johannes de Myleow, Clemens de Sczykowicze, Nicolaus Barwthworsky, Johannes Burzynsky, Petrus de Malipyasek, Zawysius de Kąthy, Nicolaus de Przyborowycze, Clemens de Clay, Monyaczkowski, Gryf de Cchronow, Andreas de Dzybaltow, Nicolaus Czayka de Oleschnycze, Clemens Czeskowski, Johannes Zenych de Marczynowycze, Nicolaus de Corzenno, Nicolaus Synowycz de Koczyna, Barthosius de Gora, Hyncza de Rogow, Johannes de Sanczynow, Johannes Cruschyna de Galow, Florianus de Paczanow, Petrus de Syenno, Johannes et Michael de Buczacz, Martinus de Garbow, Johannes de Rozambark, Nicolaus de Adamouawola, Nicolaus de Crøstow, Petrus de Bobrek, Johannes et Barthosius de Ogrodzenycz, Petrus de Dzybaltow, Johannes de Labischyn, Stanislaus Czwycla de Konyn, Johannes de Byechow, Styborius de Chelm, Ratolt de Korabyeuycze, Florianus et Ymramus de Marzoczyn, Petrus de Lucianowycze, Vincencius Ymber de Kyzow, Salomow (!) de Pyrzchow, Petrus de Swiardy, Jacobus de Sokolow, Stanislaus de Chronow, Petrus de Kamyenecz, Jacobus de Staschow, Miclasz de Przescheyk, Albertus de Slup, Stiborius [de] Sadzyschow, Petrus de Myedzygorze, Zegota de Obrazouycze, Andricus de Begyek, Johannes de Przeborowycze, Michael de Lasothky, Nicolaus et Johannes de Rzadow, Nicolaus Czecherad de Falkow, Petrus de Starczynow, Procop de Sowoklasky, Zauisius de Borzyschowycze, Johannes de Lubana, Nicolaus de Nyedzwyedz, Petrus de Gorlicze, Preczelaus de Moschycz, Petrus de Sborow, Johannes de Wisnycze, Johannes de Zakrzow, Jacobus de Lubyn, Nicolaus de Wloschynow, Otluczony, Dobeslaus de Szczekoczyn, Galka de Gory, Dzywysius de Clyschow, Dobrogost de Odrzywol, Jacobus de Zawada, Stanislaus de Moykowicze, Otha de Plechow, Johannes de Cowary,

Stanislaus de Boturzyn, Nicolaus de Strzelcze, Grotek de Ostrow, Cristinus et Johannes de Cozyeglowy, Nicolaus de Poborouicze, Johannes de Krzyzanow, Petrus Czykowsky, Nicolaus de Bystranycze, Johannes de Srzesow, Nicolaus [de] Pirschycze, Johannes [de] Krzepicze, Johannes de Myslowycze, Petrus Polak de Wilfyna, Stanislaus Czarny de Pyetrykowo, totaque comunitas baronum et nobilium Cracoviensis, Sandomiriensis, Lublinensis et Russie terrarum in Nova Ciuitate tunc congregata, ad noticiam quorumcunque cupimus devenire: Quoniam animadvertentes multos variosque que defectus et incommode huius sacri regni Polonie, que ob iuventutem serenissimi principis domini et domini Wladislai dei gracia regis Polonie et domini nostri graciousissimi ad debitum profectum deduci non poterant, unde nos omnes supra dicti moti zelo fidelitatis erga ipsius graciae magestatem, huiusmodi defectibus et incomodis occurrere tempestive volentes, consiliis, voto concordii et constancia unacum promittimus et spondemus sub fide et honore nostris, quod omnes et singuli pro bono huiusmodi alme corone seu re publica procomodo utilitate et honore serenissimi domini regis predicti atque pace regni volumus totis viribus anhelare, defectus predictos et incomoda, quantum in nobis erit, corrigere et ipsum regnum ad salubrem statum iuxta nostrum possibilitatem reducere, iuribus tamen nostris terrestribus in eo nihil minutis, in ea re unus alteri, incipiendo a maiori usque ad minimum, firmiter constanter et inseparabiliter asistendo, sub pena privacionis colli et bonorum fideique et honoris. Et ut in eo opere tanto clarior nostra apareat iusticia, statuimus et decrevimus decernimusque tenore presencium mediante, quod contra quemlibet horum, qui essent nobis aut predicto regno suspecti, aut destructores prefati regni causa esse viderentur, volumus et debemus subitanee insurgere, ad iusticiam eum qui talis esset non admittentes (sic), sed omni dilacione postposita, matura deliberacione, iuridice procedere, contra quemcunque talem, cuiuscumque status eminencie aut condicionis fuerit, in eo videlicet iudicio, ubi magestas predicti domini regis presencialiter interesse, et eidem iudicio quot persone maioris consilii, tot eciam de ipsa comunitate nostra electi et nominati, presidere debent. Taliter eciam statuimus, quod si quis nostrum supradictorum sinistre inductus a comunitate se abscidere vellet, contra talem omnes unanimi concordia ymmo ad vindictam consurgentes, primo vite deinde bonorum destruccionem sub fide et honore nostris promittimus anhelare, talis autem discedens a comuni bono, benivole se a fide et honore abrenuncciat, tenore presencium mediante.

In cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus sunt subpensa. Datum in Nowa Ciuitate in conventionione generali, die dominico ipso festo Sancte Crucis tempore magii (sic), anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo nono.

**On the Matter of Research into Signatories
of Spytko of Melsztyn's Confederation of 1439**

Abstract

In the present article the author investigates the problem of identification of noblemen participating in Spytko of Melsztyn's confederation convened in 1439. Their list is known from the document of the confederation, already published twice, but with reading errors that had an impact on the identification of people listed in the text. After the author verified and corrected those errors, it is possible to say that there were 170 Polish noblemen who participated in the confederation. A thorough analysis, based on unknown so far archival sources, makes it possible to identify the places of origin and social background of the following supporters of Spytko: Jan Kowalowski of Zaryszyn, Klemens of Kłaj, Moniaczkowski (of Moniaczkowice, probably Mikołaj), Mikołaj of Włoszynów, Otłuczony of Kręciszki in the Land of Łęczyca (probably Paweł or Mikołaj of Rola coat of arms), Jan of Milejów, Cracow sword-bearer Mikołaj of Chrzastów of Kościeszka coat of arms, Florian and Imram of Marzęcin of Jelita coat of arms, Wincenty Imbir of Kiszew of Nałęcz coat of arms, and Jan of Lubania of Grzymała coat of arms. The article is enriched with a new and free of the old errors edition of the document of Spytko of Melsztyn's Confederation of 1439, the original of which is kept in the Central Archives of Historical Records in Warsaw.